Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2011, sp. zn. 8 Tdo 1602/2010, ECLI:CZ:NS:2011:8.TDO.1602.2010.1

Číslo: 13/2012

Právní věta:

Za svědka v materiálním smyslu podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák.* lze pokládat osobu, která vnímala skutečnosti, jež mohou být podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, přičemž vyděračské jednání pachatele je vedeno úmyslem odradit ji od řádného plnění jejích povinností svědka vyplývajících z ustanovení § 97 a násl. tr. ř. (k tomu č. 15/2002 Sb. rozh. tr.).

Svědkem v materiálním smyslu však není osoba, která je pachatelem (§ 9 odst. 1 tr. zák.)**, spolupachatelem (§ 9 odst. 2 tr. zák.)*** nebo účastníkem (§ 10 odst. 1 tr. zák.)**** trestného činu, o němž má sdělit své poznatky, a proto jí nelze poskytnout proti vydírání zvýšenou ochranu podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák.

Jestliže je jako svědek vyslýchána osoba, jejíž trestní věc byla podle § 23 odst. 1 tr. ř. vyloučena ze společného řízení vedeného též proti ní jako proti spoluobviněnému, přičemž má vypovídat pouze o činu, jehož je spolupachatelem, má postavení svědka jen procesně formálně, jelikož hmotně právně je pachatelem. Vyděračské jednání spolupachatele (dříve spoluobviněného) takové osoby spáchané na ní v souvislosti s jejím předvoláním k soudu a výkonem jejích povinností jako svědka lze za splnění dalších zákonných podmínek právně posoudit jako trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák., nikoliv též podle odst. 2 písm. e) tr. zák.

---

* *Nyní jde o o trestný čin vydírání podle § 175 tr. zákoníku a zákonný znak uvedený v § 175 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku.*

** *Nyní jde o § 22 tr. zákoníku.*

*** *Nyní jde o § 23 tr. zákoníku.*

**** *Nyní jde o § 24 odst. 1 tr. zákoníku.*

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 16.02.2011

Spisová značka: 8 Tdo 1602/2010

Číslo rozhodnutí: 13

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Spáchání činu na svědkovi, znalci nebo tlumočníkovi, Vydírání

Předpisy: § 235 odst. 1 tr. zák.
§ 235 odst. 2 písm. e) tr. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného M. S. zrušil podle § 265k odst. 1 tr. ř. rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 16. 4. 2010, sp. zn. 2 To 94/2010, a rozsudek Okresního soudu v Šumperku ze dne 3. 2. 2010, sp. zn. 2 T 204/2009. Současně podle § 265l odst. 1 tr. ř. přikázal Krajskému soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem Okresního soudu v Šumperku ze dne 3. 2. 2010, sp. zn. 2 T 204/2009, byl obviněný M. S. uznán vinným trestným činem vydírání podle § 235 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zák., kterého se podle skutkových zjištění soudu dopustil tím, že dne 12. 7. 2009 v odpoledních hodinách v R., vyhrožoval J. B., že pokud nebude u nadcházejícího soudního líčení v jeho trestní věci vedené u Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 3 T 32/2009, v níž bylo na den 17. 8. 2009 nařízeno hlavní líčení a J. B. k němu byl předvolán jako svědek, vypovídat tak, jak obviněný chce, tak mu „zapálí barák a všechny podpálí“, a dne 16. 7. 2009 v době od 18.00 do 19.00 hodin na pozemku u bydliště obviněného v R., po vulgárních nadávkách a výrocích, proč se nestaví a proč se mu vyhýbá, že je to určitě kvůli tomu soudu, napadl J. B. tak, že ho uhodil pěstí do obličeje, až upadl na zem, kde ho opakovaně kopl do břicha a do boku a opakovaně se mu pokusil šlápnout na hlavu, avšak J. B. si ji kryl rukou, a stále mu kvůli soudu vulgárně nadával.

Za tento trestný čin byl obviněný M. S. odsouzen podle § 235 odst. 2 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání tří roků, pro jehož výkon byl podle § 39 odst. 2 písm. c) tr. zák. zařazen do věznice s ostrahou.

Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci jako soud odvolací z podnětu odvolání obviněného rozsudkem ze dne 16. 4. 2010, sp. zn. 2 To 94/2010, zrušil uvedený rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o trestu a nově rozhodl tak, že obviněného odsoudil podle § 235 odst. 2 tr. zák. k trestu odnětí svobody v trvání dvou roků, pro jehož výkon ho podle § 39a odst. 2 písm. c) tr. zák. zařadil do věznice s ostrahou.

Obviněný podal proti tomuto rozhodnutí odvolacího soudu prostřednictvím obhájce Mgr. P. H. dovolání z důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Vytýkal nesprávné právní posouzení skutku jako trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zák., protože nebyl naplněn znak, že se činu dopustil na svědkovi. Poukázal na to, že nátlak na poškozeného se měl týkat bodu 5) rozsudku Okresního soudu v Šumperku sp. zn. 3 T 32/2009, přičemž v rámci tohoto skutku měl J. B. postavení spolupachatele a spoluobžalovaného. Ustanovení § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. však předpokládá zvýšenou ochranu svědků, nikoli spolupachatelů a spoluobžalovaných, což vzhledem k judikaturou zastávanému pojetí svědka v materiálním smyslu znamená, že ani formální předvolání jako svědka (nyní poškozeného) původně obviněného, který za svou část jednání byl již pravomocně odsouzen, nemůže změnit jeho materiální postavení; v této souvislosti odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1172/2008. Obviněný zdůraznil, že okolnost rozhodná pro

použití vyšší trestní sazby vyjádřená v ustanovení § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. poskytuje zvýšenou ochranu svědkům, tj. osobám, kterým zákon zároveň ukládá zvláštní povinnost garantující jejich korektnost zejména ve smyslu podání pravdivých informací, zatímco pachatelům či spolupachatelům trestných činů zákon žádné takové povinnosti neukládá. Je proto logické, že pachatelům proti vydírání neposkytuje zvýšenou ochranu, která by souvisela s jejich postavením v řízení o těchto trestných činech. Měl za to, že při správném použití zákona měl být skutek posouzen jako trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. Navrhl proto, aby Nejvyšší soud rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci zrušil a aby tomuto soudu přikázal věc v potřebném rozsahu znovu projednat a rozhodnout.

Státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství ve vyjádření k dovolání obviněného konstatoval, že jeho námitce nelze přisvědčit, neboť skutek, jak byl v rozhodnutí popsán, naplňuje všechny znaky trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. zák. Především připomněl, že v trestní věci Okresního soudu v Šumperku vedené pod sp. zn. 3 T 32/2009 měl poškozený J. B. při procesním úkonu, k němuž byl předvolán, postavení svědka. Skutečnost, že v této věci byl původně stíhán jako spoluobviněný a po vyloučení jeho věci k samostatnému projednání byl i pravomocně odsouzen, na tomto závěru nic nemění. Z ochrany kvalifikované skutkové podstaty § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. nelze vyřadit ty poškozené, na které pachatel působil v souvislosti s jejich svědeckou výpovědí v jiné trestní věci. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, na které dovolatel poukazoval, se týká skutkově odlišné situace. S ohledem na takto vyjádřený právní názor státní zástupce navrhl, aby Nejvyšší soud dovolání obviněného jako zjevně neopodstatněné odmítl.

Nejvyšší soud poté, co jako soud dovolací shledal, že dovolání obviněného je přípustné, bylo podáno osobou oprávněnou, v zákonné lhůtě a na místě, kde lze podání učinit, usoudil, že dovolání bylo podáno v souladu s dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., protože v něm obviněný vytýkal nesprávné právní posouzení skutku. Přezkoumal proto podle § 265i odst. 3, 4 tr. ř. napadené rozhodnutí i předcházející řízení a dospěl k následujícím závěrům:

Obviněný v rámci podaného dovolání nezpochybňoval správnost použití základní skutkové podstaty trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák., jeho výhrady se soustředily výlučně k aplikaci ustanovení § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák., čímž vymezil rozsah přezkumné povinnosti dovolacího soudu pouze k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Jen pro úplnost Nejvyšší soud nad rámec této skutečnosti poznamenává, že se zřetelem na skutková zjištění učiněná a vyjádřená soudem prvního stupně ve výroku o vině rozsudku nevznikají pochybnosti o tom, že popsaným skutkem došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák.

Trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1, odst. 2 písm. e) tr. ř. se dopustí ten, kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, a spáchá takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočníkovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti.

Z obsahu trestního spisu Okresního soudu v Šumperku sp. zn. 3 T 32/2009, který měl Nejvyšší soud k dispozici, vyplývá, že dne 12. 2. 2009 byla u tohoto soudu podána obžaloba na obviněné M. S. a J. B. pro trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. zák. a trestný čin porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2 tr. zák., jichž se v případě skutků popsaných v bodech 4) a 5) měli dopustit jako spolupachatelé podle § 9 odst. 2 tr. zák. Okresní soud k hlavnímu líčení nařízenému na den 18. 3. 2009 předvolal kromě jiných i oba spoluobviněné, z nichž byl přítomen jen obviněný M. S., zatímco obviněný J. B. se nedostavil, neboť byl umístěn v psychiatrické léčebně ve Š. a účasti na hlavním líčení nebyl schopen. Okresní soud proto usnesením z téhož dne podle § 23 odst. 1 tr. ř. vyloučil ze společného řízení věc obviněného J. B. k samostatnému projednání a rozhodnutí. Hlavní líčení dále konal toliko proti obviněnému M. S. a rozhodl o jeho vině a trestu, aniž by vyslechl J. B. K odvolání obviněného M. S. však Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci usnesením ze dne 11. 6. 2009, sp. zn. 2 To 175/2009, rozsudek zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k novému

rozhodnutí, a to zejména proto, aby byl vyslechnut J. B. Hlavní líčení za účelem nového rozhodnutí bylo nařízeno nejprve na 10. 8. 2009, termín však byl změněn nejprve na 17. 8. 2009 a posléze na 19. 8. 2009, s čímž byli shodně obeznámeni obviněný M. S. i J. B. dne 28. 7. 2009. V tomto hlavním líčení byl vyslechnut J. B. jako svědek po poučení podle § 100 a § 101 tr. ř.

Z uvedeného je tedy patrné, že obviněný J. B. byl označen v případě skutků uvedených pod body 4) a 5) obžaloby vedené u Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 3 T 32/2009 jako spolupachatel a do doby konání prvního hlavního líčení dne 18. 3. 2009 byl v postavení obviněného. Jeho věc byla následně z tohoto společného řízení (vedeného též proti spoluobviněnému M. S.) vyloučena a následně vedena samostatně v jiné trestní věci Okresního soudu v Šumperku pod sp. zn. 3 T 81/2009, ve které byl J. B. za uvedené činy pravomocně odsouzen. K hlavnímu líčení konanému dne 19. 8. 2009 byl tudíž v původní věci sp. zn. 3 T 32/2009 předvolán a vyslechnut v postavení svědka. S ohledem na tyto procesní souvislosti je důležité zabývat se otázkou, zda se ochrana poskytovaná svědkům podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. vztahuje na každou osobu, která je v procesním postavení svědka, aniž by bylo významné rozlišení, že jde o osobu, která je svědkem nejen z důvodu jeho procesního postavení, ale i v jeho materiálním smyslu, či o osobu, která se stala svědkem jen v důsledku změny svého procesního postavení, jak tomu bylo v projednávané věci

Svědkem je fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby vypovídala o tom, co je jí známo o trestném činu, jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení (§ 97 tr. ř.), které viděla, slyšela nebo jinak vnímala svými smysly (viz Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 316). Svědek je nezastupitelný jinou osobou, protože toto jeho postavení je vytvořeno situací, kterou pozoroval či jinak vnímal. Z této definice má význam to, že svědek v uvedeném materiálním smyslu je osoba, která neměla na činu pachatele žádný podíl, pouze okolnosti, za nichž byl čin spáchán, vlastními smysly vnímala, tj. nabyla znalosti o skutečnostech důležitých pro trestní řízení bez souvislosti s tímto řízení jen na základě faktické situace, do níž se dostala.

Svědecká výpověď je jedním z důkazních prostředků (§ 89 tr. ř.), a proto se svědek v souvislosti s obsahem jeho svědectví dostává do formálního postavení svědka, v němž podává svědeckou výpověď, která je procesním postupem, při němž se svědek, jako nositel pro trestní řízení důležité okolnosti, stává osobou mající práva a povinnosti podle trestního řádu, a to zejména povinnost se dostavit na předvolání a vypovídat jako svědek (§ 97 tr. ř.). Svědek je povinen se dostavit na předvolání, a pokud tak neučiní, může být jeho přítomnost vynucena uložením pořádkové pokuty nebo předvedením. Rozhodná je jeho povinnost svědčit, tj. vypovídat o skutečnostech, které jsou svědkovi známé o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Svědek nemůže výpověď bezdůvodně odmítnout, kromě případu, kde jde o zákaz výpovědi podle § 99 tr. ř. anebo jeho právo odmítnout výpověď podle § 100 tr. ř. Nejsou-li splněny skutečnosti rozhodné pro zákaz výpovědi nebo odmítnutí svědectví, pak je povinností svědka vypovídat (§ 101 tr. ř.) s tím, že uvedení nepravdy o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí, anebo zamlčení takové okolnosti zakládá trestní odpovědnost za trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 175 odst. 2, příp. 3 tr. zák.

Svědek je osobou odlišnou od obviněného, kterým je ten, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu (§ 32 tr. ř.). Obviněný je subjektem trestního řízení, proti němuž se toto řízení vede (podle stadia řízení se nazývá podezřelý, obviněný, obžalovaný, nebo odsouzený). Vedle toho, že je obviněný procesní stranou, je jeho výpověď též důkazním prostředkem. V projednávané věci je rozhodné postavení obviněného a jeho výpovědi jako důkazního prostředku. Ve vztahu k ní podle § 33 odst. 1 tr. ř. platí, že obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě. Se zřetelem na postavení obviněného jako strany v trestním řízení má i jeho výpověď jako důkazní prostředek jinou povahu, než je tomu u svědka. Tento rozdíl spočívá ve výrazně subjektivní

povaze tohoto úkonu, neboť obviněný má mimořádný zájem na výsledku řízení, což svědek zpravidla nemá, protože nemá na rozdíl od obviněného vztah k projednávané věci, který u obviněného plyne z jeho postavení jako strany, tj. podezřelého ze spáchání trestného činu, což z pohledu hmotně právního znamená být pachatelem (§ 9 odst. 1 tr. zák.) nebo spolupachatelem (§ 9 odst. 2 tr. zák.) trestného činu anebo účastníkem na trestném činu jiného (§ 10 tr. zák.).

Obviněný tak na rozdíl od svědka není povinen vypovídat, nemá ani za povinnost uvádět pravdivé skutečnosti a je v tomto ohledu omezován jen nebezpečím křivého obvinění podle § 174 tr. zák. Nevypovídá tedy pod sankcí křivé výpovědi podle § 175 tr. zák., jako je tomu u svědka.

Vzhledem k tomu, že obviněný je osobou, proti níž se vede trestní řízení, je jeho postavení spojené s trestní věcí, která je projednávána. V případě spoluobviněných, tj. více osob, proti nimž se v téže věci vede společné trestní řízení, však v praxi nastávají situace, kdy se některý ze spoluobviněných ocitne mimo tuto společnou trestní věc a pak lze dřívějšího spoluobviněného v poměru k ostatním spoluobviněným vyslechnout jako svědka. To přichází v úvahu za předpokladu, že jeho trestní stíhání bylo pravomocně zastaveno nebo pravomocně skončilo odsuzujícím či zprošťujícím rozsudkem anebo bylo podle § 23 odst. 1 tr. ř. vyloučeno ze společného řízení (k tomu č. 45/1978. Sb. rozh. tr.).

Soudní praxe tak připouští, že není-li již vedeno společné trestní řízení, lze dřívějšího spolupachatele jako svědka ve smyslu § 100 a násl. tr. ř. vyslechnout. V takovém případě však jde stále o osobu, která má hmotně právně postavení osoby na věci zainteresované, a není tedy svědkem v jeho materiálním významu. Pokud je tedy bývalý spoluobviněný v pozici svědka vyslýchán, je ve smyslu § 100 odst. 2 tr. ř. tím, kdo má právo využít odmítnutí výpovědi proto, že by mohl svou výpovědí způsobit sobě trestní stíhání, a to např. bez ohledu na to, že se proti němu v jiné věci takové řízení vede. Je tak patrné, že je-li jako svědek vyslýchána osoba, která byla původně v postavení obviněného, stále si zachovává své původní oprávnění dané obviněnému (§ 33 odst. 1 tr. ř.) nemít povinnost o svém trestném činu pravdivě vypovídat, což je nutné odlišit od výpovědi svědka v jeho materiálním smyslu, který má (§ 97 tr. ř.) vždy povinnost pravdivě o okolnostech, které vnímal, vypovídat. Tím, že se taková osoba, která již nemá procesní postavení obviněného jako strany ve svém trestním řízení, dostala v jiném řízení do pozice svědka, má postavení svědka jen procesně formálně, neboť jde o výpověď vztahující se k činu, na němž měla tato osoba vlastní podíl ať již jako spolupachatel (§ 9 odst. 2 tr. zák.) nebo jako účastník (§ 10 odst. 1 tr. zák.).

Právě proto, že svědek v materiálním smyslu se až na výjimky (§ 99 a § 100 tr. ř.) nemůže zbavit své povinnosti pravdivě vypovídat, je mu poskytnuta následná ochrana před tím, že by byl k nepravdivému svědectví nucen, okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby u trestného činu vydírání podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák.

Výše naznačené rozdílnosti v postavení obviněného a svědka dosavadní judikatura zčásti řešila a lze připomenout, že za svědka tak lze považovat nejen osobu, která již byla alespoň předvolána jako svědek a má tedy již procesní postavení svědka, ale i osobu, kterou pachatel vydírá pro budoucí výkon její svědecké povinnosti, neboť za svědka podle uvedeného ustanovení je třeba považovat svědka v materiálním smyslu, tedy osobu, která vnímala skutečnosti, které mohou být podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, přičemž jednání pachatele je vedeno úmyslem odradit takového svědka od řádného plnění jeho povinností vyplývajících z trestního řádu. Není tudíž významné, zda svědek již byl anebo nebyl formálně předvolán ke svědecké výpovědi (k tomu č. 15/2002 Sb. rozh. tr.). Za svědka v materiálním smyslu lze pokládat osobu, která vnímala skutečnosti, jež mohou být podkladem pro rozhodování orgánů činných v trestním řízení, přičemž vyděračské jednání pachatele je vedeno úmyslem odradit ji od řádného plnění jejích povinností svědka vyplývajících z ustanovení § 97 a násl. tr. ř. V tomto smyslu však není osoba, která je pachatelem (§ 9 odst. 1 tr. zák.), spolupachatelem (§ 9 odst. 2 tr. zák.) nebo účastníkem (§ 10 tr. zák.) na trestném činu, o němž má sdělit své poznatky, neboť zákon těmto osobám neukládá žádnou

povinnost vypovídat pravdivě v řízení o své trestné činnosti, a proto jim poskytuje proti vydírání zvýšenou ochranu podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. Jestliže je pachatel, spolupachatel nebo účastník vyslýchán v postavení osoby podávající vysvětlení podle § 158 odst. 3 písm. a) tr. ř., popřípadě již v postavení obviněného podle § 91 a násl. tr. ř., pak ho nelze pokládat za svědka ani ve formálním smyslu. Proto jednání, jímž je tato osoba donucována způsobem uvedeným v § 235 odst. 1 tr. zák. k určité výpovědi, nemůže být posouzeno jako trestný čin vydírání též podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1172/2008, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, r. 2008, sešit 49, pod č. T 1130.).

Za „svědka“ ve smyslu § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák. nelze tedy považovat osobu, jejíž věc byla podle § 23 odst. 1 tr. ř. vyloučena ze společného řízení vedeného též proti ní jako proti spoluobviněnému, přičemž má vypovídat pouze o činu, jehož je spolupachatelem, neboť v takovém případě má postavení svědka jen procesně formálně, hmotně právně je pachatelem. V důsledku toho jí nelze poskytnout proti vydírání zvýšenou ochranu podle § 235 odst. 2 písm. e) tr. zák.

Soud druhého stupně se této právní otázce dostatečně nevěnoval a svůj závěr o vině obviněného M. S. opřel jen o zjištění, že J. B. byl vyslechnut v trestní věci Okresního soudu v Šumperku sp. zn. 3 T 32/2009 jako svědek a že tento soud o jeho svědectví opřel výrok o vině obviněného M. S.

Protože napadený rozsudek odvolacího soudu spočíval na nesprávném právním posouzení skutku ve smyslu důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., Nejvyšší soud jej zrušil a odvolacímu soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu, který rovněž zevrubně vymezil, znovu projednal a rozhodl.